

Bijlage VWO
2023

tijdvak 1

geschiedenis

Bronnenboekje

bron 1

Een Romeinse kopie uit de tweede eeuw van Griekse beelden van Harmodios en Aristogeiton:

Toelichting:

Van de beelden die het Atheense stadsbestuur laat maken van Harmodios en Aristogeiton (zie vraag 2) worden in de Romeinse tijd vele kopieën gemaakt, die zijn gevonden in Romeinse villa's.

De middeleeuwen

bron 2

Een zilveren denarius (munt) uit omstreeks 812, met een afbeelding van keizer Karel de Grote:

Toelichting:

Op de voorkant van de munt staat een portret van Karel de Grote met de Latijnse tekst Karolus Imp(erator) Aug(ustus): Karel, de verheven keizer.

Op de achterkant van de munt staat een kerk met de tekst Xpictiana Religio: christelijke religie.

bron 3

In Occitanië (het zuiden van Frankrijk) wonen in de dertiende eeuw Albigenzen, christenen die er gebruiken op na houden die door de rooms-katholieke kerk worden afgewezen. Ze staan onder de bescherming van graaf Raymond VI van Toulouse. In 1208 begint paus Innocentius III een oorlog tegen de Albigenzen:

Wij verklaren allen die gebonden zijn aan de graaf van Toulouse door een belofte van trouw, bloedbanden of andere banden, volkomen vrij van hun verplichtingen. En geven toestemming aan alle katholieken om deze graaf te vervolgen, hem de landerijen af te nemen en deze zelf te bezitten, zonder daarbij de rechten van de soeverein [de Franse koning] aan te tasten. Soldaten van Christus, sta op! Roei deze goddeloosheid met alle middelen uit die God u geeft! Strek uw armen wijd uit en strijd dapper tegen de verspreiders van ketterij, pak hen harder aan dan de Saracenen¹⁾, want zij zijn veel slechter!

noot 1 Saracenen zijn moslims.

bron 4

Aan het begin van de dertiende eeuw schrijft bisschop Jakob van Vitry over begijnen:

Wanneer een jonge vrouw de wens uitdrukt om haar maagdelijkheid te bewaren, dan zoeken en vinden haar ouders vlug een rijke jongeman die haar kan huwen. Ze moet die man verachten en verwerpen! (...) Helaas, vele leiders van de wereld, te weten wereldlijke prelaten¹⁾ en andere kwaadaardige lieden, proberen vaak dat meisje te vernietigen door te beletten dat ze haar vroom doel bereikt. En die lieden zeggen dan spottend: "Oh kijk eens daar! Zij wil een beguina²⁾ zijn, want zo noemen ze die vrouwen in Vlaanderen en Brabant; of papelarda²⁾, zo noemen ze hen in Frankrijk; of bizoke²⁾, hun naam in Italië; of coquennune²⁾, hun naam in Duitsland. Met dat soort van spot- en lasternamen proberen voorgenoemde lieden de maagden, die zich voorgenomen hebben de zuiverheid te bewaren, van hun heilige besluit af te brengen.

noot 1 Dit zijn geestelijken die gehoorzaamheid hebben beloofd aan een bisschop of paus.

noot 2 Dit zijn namen die 'een kletskaus' of 'een vrouw die gebedjes mompelt' omschrijven.

bron 5

Op 4 december 1563 vaardigt de katholieke kerk het volgende decreet uit over aflaten¹⁾:

Omdat de Kerk van Christus de volmacht heeft gekregen om aflaten te verlenen en zij van deze door God gegeven volmacht vanaf de oudste tijden gebruikmaakt. Zo leert en gebiedt de heilige Synode²⁾ dat het gebruik van aflaten voor het christelijk volk hoogst heilzaam is en het door de autoriteit van heilige Concilies²⁾ goedgekeurd is om voor de Kerk behouden te blijven. Het veroordeelt daarmee met de banvloek³⁾ al diegene die of beweren dat aflaten van geen nut zijn, of die zeggen dat het niet aan de Kerkelijke macht toekomt hen te verlenen.

Zij wenst echter dat men bij het verlenen van aflaten zich matigt en zich erop toelegt de kerkelijke orde niet door al te grote plooibaarheid schade te berokkenen. Zij wenst dat de misbruiken die ingeslopen zijn (...) worden vermeden en gecorrigeerd, zo bepaalt zij door het voorliggende decreet in het algemeen dat al de oneigenlijke winst voor het verkrijgen van een aflaat volledig afgeschaft moet worden.

noot 1 Een aflaat is een kwijtschelding voor straf van God. Gelovigen kunnen een aflaat verkrijgen door goede werken te verrichten of door geld te betalen.

noot 2 Een Synode en een Concilie zijn kerkvergaderingen.

noot 3 Een banvloek houdt in dat een gelovige wordt buitengesloten.

bron 6

Amsterdamse burgers bevestigen op 23 augustus 1672 een pamflet aan een pilaar van het beursgebouw. Op dit pamflet staat:

Wij eisen:

- Dat de oude rechten hersteld worden.
- Dat de kapiteins van de schutterij die in het stadsbestuur zitten, worden afgezet [als kapitein] en worden vervangen door andere burgers.
- Dat niemand die in het stadsbestuur zit, bewindhebber zal worden van de Oost- of West-Indische Compagnie.
(...)

Dit verzoek zal worden overgebracht aan zijne Hoogheid [stadhouder Willem III] en wanneer deze eisen niet zullen worden ingewilligd, zal er op zijn Haags¹⁾ worden opgetreden.

NB: Een ieder die dit pamflet zal verwijderen, zal de kogel krijgen, daar zal goed op worden toegezien.

Oranje wordt groot
De Witten zijn dood (...)

noot 1 Hiermee wordt het lynchen van Johan en Cornelis de Witt in Den Haag bedoeld.

bron 7

In de zeventiende eeuw worden in Engeland honderden koffiehuisen geopend, waarvan deze prent er een toont:

Toelichting:

Op de tafels liggen kranten en pamfletten.

bron 8

In 1899 publiceert Tse Tsan-tai deze prent met de titel *De situatie in het Verre Oosten*:

Toelichting:

Op de kaart van China zijn dieren afgebeeld die symbool staan voor verschillende landen, namelijk (van boven naar beneden) de Russische beer, de Britse bulldog, de Franse kikker en rechtsonder de Amerikaanse adelaar.

bron 9

Helmuth von Moltke (1848-1916) is in augustus 1914 opperbevelhebber van het Duitse leger. Zes weken na de start van de Eerste Wereldoorlog wordt hij uit zijn functie ontheven. In 1922 schrijft zijn weduwe Eliza von Moltke in een boek over haar inmiddels overleden echtgenoot:

De Vrede van Versailles waarin het artikel over schuld door de Duitse onderhandelaars is ondertekend, heeft het grootste onheil over Duitsland en de wereld gebracht. In Duitsland is ondertussen uitgebreid geschreven over de oorzaken van het verlies van de oorlog. Steeds weer wordt gewezen op de Slag bij de Marne¹⁾ en het falen van het opperbevel van het [Duitse] leger en in het bijzonder op de vermeende onbekwaamheid van Moltke. (...) Dit soort zinnen dwingen me om dit boek uit te geven. (...) Moltkes plan om nieuwe aanvallen te beginnen, nadat het leger door de terugtocht bij de Marne meer bewegingsvrijheid had gekregen, werd onder leiding van generaal Von Falkenhayn²⁾ niet uitgevoerd. In plaats daarvan begon de loopgravenoorlog die Moltke koste wat het kost had willen vermijden, omdat hij wist hoe groot het gevaar voor het Duitse leger zou zijn.

noot 1 De Marne is een rivier in Noord-Frankrijk.

noot 2 Generaal Von Falkenhayn volgde Von Moltke op.

bron 10

Op 14 september 1938 krijgt de Duitse pers deze instructie voor de berichtgeving over spanningen tussen de Tsjecho-Slowaakse bevolking en de Sudeten-Duitsers (een Duitstalige minderheid in Tsjecho-Slowakije):

In de Tsjecho-Slowaakse kwestie moet op dezelfde manier te werk worden gegaan als vanmorgen: in een opmaak met grote letters en in de scherpste bewoordingen. Breng het bericht over de dertien dodelijke slachtoffers bij de Sudeten-Duitsers en de vier doden aan de Tsjechische kant groot naar buiten. Het medeleven van de gehele Duitse *Volksgemeinschaft* moet uitgesproken worden. (...) In de hoofdartikelen kan het idee van een referendum worden behandeld en wel als volgt: na al deze onlusten is het nauwelijks voorstelbaar dat een vreedzaam samenleven van bevolkingsgroepen in één staat mogelijk is.

bron 11

In 1946 maakt de Nederlandse marinier Hugo Wilmar deze foto in Nederlands-Indië (Indonesië):

Toelichting:

De mannen zijn Nederlandse mariniers. Op de achtergrond is een brandende kampong, een Indonesisch dorp, te zien.

bron 12

In 1965 verschijnt deze prent van Fritz Behrendt in het *Algemeen Handelsblad* met de titel *Binnenkort ook op tv reclamespots door: Paulus de Moskou-bouter*.

Binnenkort ook op tv reclamespots door:

PAULUS DE MOSKOU-BOUWER

Toelichting:

Boven de microfoon staat NRU / NTS (Nederlandse Radio Unie / Nederlandse Televisie Stichting).

Op de boomstronk zit Paul de Groot, voorzitter van de Communistische Partij Nederland.

De titel van het boek is *Sprookjes van de Marx-Brothers*; op het boek staan Stalin en Mao Zedong afgebeeld.

Vanaf 1955 wordt op de radio dagelijks voor kinderen het hoorspel *Paulus de Boskabouter* uitgezonden.

bron 13

In augustus 1966 wordt een poster met 'honderd aandachtspunten' opgeplakt bij de *Nr. 26 Middenschool* in Peking. Enkele van de aandachtspunten zijn:

- Wij bevelen jullie onmiddellijk om je bluejeans weg te werpen, je vetting haar te scheren, je flitsende schoenen uit te trekken.
- Het houden van vissen, katten en honden en vergelijkbare bourgeoisgewoonten mogen niet langer bestaan onder het Chinese volk.
- Het dragen van feodale versierselen als armbanden, oorkingen enz. is verboden.
- De school krijgt als nieuwe naam 'De Maoïstische school'.

bron 14

In februari 1967 stelt de Chinese ambassade in Oost-Berlijn foto's tentoon in vitrines aan de buitenkant van het gebouw. De *Staatssicherheitsdienst* schrijft hierover in een rapport aan de minister van Staatsveiligheid van de DDR:

De getoonde afbeeldingen laten Chinese studenten zien die voorlezen uit de "werken" van Mao (...) op het Rode Plein in Moskou en er zijn foto's van Sovjetmilities en burgers die ingrijpen, dus van een beginnende confrontatie. Verder zijn er in scène gezette beelden van gewonde en bloedende Chinezen te zien. Elk van die afbeeldingen is becommentarieerd met duidelijk lasterlijke anti-Sovjet-bijchriften, bijvoorbeeld:

- 1 "Deze burger raakte ernstig gewond door trappen op zijn borst van Sovjetagenten; zijn toestand is levensbedreigend."
- 2 "Slachtoffer van de fascistische bloedige daad van de Sovjetrevisionisten."

(...)

Het viel op dat na het inrichten van deze vitrines de voorbijgangers meer dan gebruikelijk aandacht besteedden aan de tentoongestelde materialen.